

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ДУ «ІНСТИТУТ РЕГІОНАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ІМЕНІ М.І. ДОЛІШНЬОГО НАН УКРАЇНИ»**

СИНЮТКА ОЛЕГ МИХАЙЛОВИЧ

УДК 332.15:330.3:771.432

РОЗВИТОК МЕТРОПОЛІЙНИХ ФУНКЦІЙ ВЕЛИКОГО МІСТА

Спеціальність 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Львів – 2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долішнього НАН України».

Науковий керівник: доктор економічних наук, старший науковий співробітник
Мельник Мар'яна Іванівна,
ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долішнього НАН України»,
завідувач сектору просторового розвитку.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Карлова Олена Анатоліївна,
Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова,
професор кафедри менеджменту і маркетингу в міському господарстві;

доктор економічних наук, професор
Бистряков Ігор Костянтинович,
ДУ "Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України",
завідувач відділом комплексної оцінки та управління природними ресурсами

Захист відбудеться 16 жовтня 2015 р. в 11⁰⁰ год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 35.154.01 в ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долішнього НАН України» за адресою: 79026, м. Львів, вул. Козельницька, 4.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долішнього НАН України» за адресою: 79026, м. Львів, вул. Козельницька, 4.

Автореферат розісланий 15 вересня 2015 р.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат економічних наук**

П. В. Жук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Великі міста України як потужні центри локального, регіонального та міжрегіонального рівнів, як фокуси (ядра, точки) розвитку та організації соціально-економічного простору країни, виступають «полюсами росту» і продукують інноваційно-інвестиційний вплив на прилеглу територію, що зумовлено наявним інтелектуальним, науковим і освітнім потенціалом, забезпеченістю інноваційною, фінансовою, інформаційною, транспортною інфраструктурою тощо.

Концентрація економічного, культурного й інформаційного потенціалу розвитку суспільства у великих містах і зонах їх впливу, реалізація ними суспільно значимих функцій на світовому та макрорегіональному рівнях, визначає процеси метрополізації. Від вектора та рівня розвитку таких головних міст-метрополісів, складності та різноманітності їх функціонального навантаження (статусу) залежить розвиток прилеглої території, інтенсивність продукування та ретрансляції управлінських і технологічних інновацій, входження регіонів країни до світового соціально-економічного простору. Нарощення економічного потенціалу регіональних метрополій не лише сприяє збалансованості територіального розвитку України, але й забезпечує: підключення регіонів до глобальних зв'язків і процесів за рахунок передачі метрополіями імпульсів розвитку, що виникають з міжнародних комунікаційних, організаційних та інформаційних зв'язків, на прилеглих територіях; трансформацію економічної структури, розвиток нових перспективних просторових форм економічної діяльності та організації ділової активності (мережових, кластерних структур).

Підвищення ролі суспільно-просторових центрів у процесі територіальної (в т.ч. міжнародної) інтеграції забезпечить національний суспільно-економічний простір потужними ядрами росту з високим інноваційним потенціалом (регіональні полюси економічного зростання), а отже сприятиме підвищенню конкурентоспроможності країни загалом та її регіонів.

Дослідженням окремих аспектів впливу процесів метрополізації на просторову трансформацію економіки, зокрема, демографічних, соціально-економічних та інституційних проблем розвитку регіональних метрополій і міських агломерацій займались вітчизняні вчені: І. Бистряков, О. Денисенко, М. Дністрянський, О. Карлова, Т. Мазур, М. Назарук, Ю. Палеха, Г. Підгрушний, У. Садова, Ю. Стадницький, Г. Стеблій, О. Топчієв, В. Чужиков, Л. Шевчук, С. Шульц та ін.; зарубіжні науковці: Е. Глезер, Г. Горжеляк, О. Дружинін, В. Змітрович, Ч. Еданс, Р. Ледрі, Т. Марковський, Т. Маршал, Е. Соїя, Р. Флоріда та ін. Проте, на сьогоднішній день особливо важливими залишаються питання впорядкування термінології щодо метрополізації, вивчення її ролі в організації економічного простору на глобальному, національному й регіональному рівнях, систематизації метрополійних функцій великих міст, визначення їх функціонального статусу у поширенні (продукуванні) імпульсів розвитку в просторовому аспекті, в т.ч. на прилеглу територію, вироблення методичного інструментарію оцінки економічних ефектів метрополізації. Вирішення цих завдань набуває особливої гостроти в умовах децентралізації управління та

необхідності посилення власного економічного потенціалу територій. Саме ці аспекти зумовили вибір теми, визначення мети і завдань дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація містить результати досліджень автора, які проводилися відповідно до плану науково-дослідних робіт ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України», зокрема тем: «Оцінка сучасного стану та систематизація проблем соціально-економічного розвитку малих міст (на прикладі Карпатського регіону)» (№ державної реєстрації 0111U000709), де автором досліджено сучасний стан соціально-економічного розвитку малих міст Львівської області, визначено чинники інтенсифікації регіональної та міської політик, надано пропозиції щодо удосконалення статистичного й аналітичного забезпечення діагностики розвитку малих міст; «Оцінка перспектив розвитку метрополійних функцій обласних центрів Західного регіону України» (№ державної реєстрації 0113U000105), у рамках якої розроблено пропозиції та заходи щодо аналізу та активізації метрополійних функцій міста Львова.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є поглиблення теоретико-методичних засад активізації розвитку метрополійних функцій великих міст та розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення регіональної політики просторового розвитку на основі підвищення та реалізації метрополійного потенціалу регіональних метрополій.

Для досягнення поставленої мети необхідно було вирішити наступні завдання:

- систематизувати та узагальнити теоретико-концептуальні засади дослідження процесів метрополізації в умовах сучасних викликів просторового розвитку;
- визначити основні сутнісні характеристики, види та критерії детермінації метрополійних функцій великого міста;
- узагальнити методичні підходи до оцінки метрополійних функцій великих міст та оцінити рівень їх реалізації основними регіональними центрами України;
- проаналізувати просторову реалізацію метрополійних функцій великого міста в контексті впливу на соціально-економічний розвиток прилеглих територій;
- визначити основні передумови та оцінити чинники підвищення метрополійного потенціалу великого міста;
- проаналізувати зарубіжний досвід організаційно-інституційного забезпечення та стратегічного управління розвитком метрополій з позицій можливостей його застосування в Україні;
- визначити пріоритетні напрями та запропонувати інструменти підвищення метрополійного потенціалу великих міст України;
- обґрунтувати стратегічні пріоритети збалансованої політики просторового розвитку на основі використання потенціалу регіональних метрополій.

Об'єктом дослідження є процеси становлення, розвитку і реалізації метрополійних функцій великого міста.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та прикладні засади розвитку метрополійних функцій великого міста в умовах сучасних викликів просторового розвитку.

Методи дослідження. Методологія дослідження базується на фундаментальних положеннях і принципах теорії регіональної економіки, просторового розвитку, економічної конвергенції та інтеграції, концепцій дифузії інновацій, полюсів і центрів зростання, метрополізації, а також методи: *аналізу, синтезу, узагальнення, порівняння* – для визначення сутності, змісту, видів та критеріїв детермінації метрополійних функцій великого міста, закономірностей та чинників метрополізації; *структурно-функціонального, статистичного та факторного аналізу* – для виявлення основних тенденцій і передумов розвитку метрополізаційних процесів, оцінки просторової реалізації метрополійних функцій, тобто територіального поширення генерованих метрополією соціально-економічних ефектів; *інтегрального оцінювання* – для розробки методичного інструментарію аналізу та інтегральної оцінки рівня реалізації метрополійних функцій основних регіональних метрополій України; *багатофакторного регресійного аналізу та економіко-математичного моделювання* – для економетричної оцінки впливу соціально-економічних чинників на розвиток метрополійних функцій м. Львова та підвищення його метрополійного потенціалу; *стратегічного аналізу і системного підходу* – для обґрунтування стратегічних пріоритетів збалансованої політики просторового розвитку на основі підвищення метрополійного статусу великих міст України.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативні акти Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, укази Президента України; нормативні документи Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України та Міністерства економічного розвитку і торгівлі України; наукові праці провідних вітчизняних та зарубіжних учених; статистичні матеріали Державної служби статистики України; інтернет-ресурси; аналітичні розрахунки автора, виконані у процесі проведення дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів. Основні положення дисертації, що містять наукову новизну, полягають у наступному:

удосконалено:

- концептуальні основи дослідження метрополізації в частині систематизації: домінантних ознак цього процесу; основних критеріїв, що детермінують наявність (відсутність) метрополійних функцій великих міст; основних чинників підвищення їх метрополійного потенціалу; підходів до оцінки інтенсивності та просторового поширення функцій регіональної метрополії на прилеглу територію. На відміну від існуючих підходів це дає змогу системно врахувати як функціональний, так і просторовий аспекти розвитку та реалізації метрополійного потенціалу великих міст;

- методичні підходи до інтегральної оцінки метрополійних функцій великих міст, які, на відміну від існуючих, базуються на ідентифікації ієрархічно-функціональної структури метрополійності міста, а саме – визначенні основних метрополійних функцій та об'єктів, які їх репрезентують, в розрізі п'яти функціональних зон (адміністративно-політична, економічна, інноваційно-креативна, комунікаційна, культурно-інформаційна) та можливого просторового діапазону їх впливу;

- інструментарій дослідження інтенсивності впливу метрополійного центру на соціально-економічний розвиток адміністративних районів регіону, враховуючи критерій їх територіальної близькості. Це дало змогу встановити, що глибина проникнення імпульсів розвитку, генерованих метрополійним центром, в просторовому аспекті є диференційованою – має відцентрово-зональний характер (інтенсивність впливу знижується із зростанням віддаленості районних центрів від ядра регіональної метрополії). Крім того, рівень соціально-економічного розвитку територій визначається наявним локальним економічним потенціалом та абсорбційною здатністю їх економік до сприйняття технологічних, управлінських і соціальних інновацій, генерованих метрополійним ядром суспільної і ділової активності;

набули подальшого розвитку:

- понятійно-термінологічний апарат дослідження регіональної економіки, зокрема:

а) поглиблено трактування дефініції «регіональна метрополія», що розглядається як сформований в регіоні поліфункціональний центр (ареал) конкурентоспроможності, який є вузлом перетину мереж різного географічного масштабу, центром концентрації інституцій вищого рівня, осередком підключення регіону до глобальних зв'язків і процесів за рахунок передачі імпульсів розвитку, що виникають з міжнародних зв'язків, на прилеглу територію;

б) запропоновано визначення поняття «метрополійний потенціал міста» як сукупності можливостей, засобів та ресурсів, якими володіє ядро метрополії (місто), і які можуть бути залучені в систему глобальних взаємодій міста-метрополії з прилеглою територією, регіоном, державою та наддержавними утвореннями для досягнення цілей просторового розвитку країни загалом;

- методичні підходи до оцінювання впливу соціально-економічних чинників на розвиток та підвищення ефективності реалізації метрополійних функцій міста на основі кореляційно-регресійного моделювання, що дозволило виявити взаємозалежності між розвитком окремих метрополійних функцій м. Львова (економічної, адміністративно-політичної, інноваційно-креативної, комунікаційної, культурно-інформаційної) та чинниками, які впливають на підвищення потенціалу їх реалізації, а також послужило основою для розробки системи заходів та прогнозування їх ефективності щодо нарощення метрополійного статусу міста в коротко- та середньотривалому періоді;

- методичні засади регіональної політики просторового розвитку в частині: розробки пріоритетних напрямів та інструментів підвищення метрополійного потенціалу великих міст України; обґрунтування стратегічних пріоритетів та заходів збалансованої політики просторового розвитку на основі використання потенціалу регіональних метрополій.

Практичне значення отриманих результатів полягає у розробці рекомендацій щодо удосконалення регіональної політики у відповідності до функціональної спеціалізації міст-метрополій, організації міжмуніципального та міжрегіонального співробітництва, поширення єдиних соціальних стандартів якості життя від міста до периферійної території, реалізації стратегічних пріоритетів просторового розвитку регіонів на засадах підвищення метрополійного потенціалу та конкурентоспроможності регіональних метрополій.

Отримані результати дослідження реалізовані в практиці управління на державному та регіональному рівнях. Зокрема, вони використані: *центральними органами виконавчої влади* при підготовці стратегічних і програмних документів (довідка Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України № 7/31-7178 від 23.06.2015 р.); *Волинською торгово-промисловою палатою* при обґрунтуванні заходів з активізації міжнародного співробітництва міста Луцька з іноземними містами-партнерами для просування позитивного іміджу міста (довідка Волинської торгово-промислової палати № 19-22/01-3/207/1 від 29.04.2015 р.); *регіональними органами виконавчої влади* при плануванні та підготовці програм просторового і соціально-економічного розвитку Тернопільської області (довідка Департаменту економічного розвитку, інвестиційної діяльності та міжнародного співробітництва Тернопільської обласної державної адміністрації № 02/5-286 від 05.03.2015 р.), у стратегічному обґрунтуванні та актуалізації завдань соціально-економічного і просторового розвитку Закарпатської області, плануванні її території в контексті адміністративно територіальної реформи (довідки Департаменту економічного розвитку і торгівлі й Управління містобудування та архітектури Закарпатської обласної державної адміністрації – № 02.1/655 від 10.11.14 р., № 28/01-09 від 26.01.2015 р.), при розробці Регіональної стратегії розвитку Закарпатської області до 2020 року, підготовці та реалізації проекту Програми економічного і соціального розвитку області на 2015 рік та обґрунтуванні пріоритетних його напрямів на 2016-2017 рр. (довідка Закарпатської обласної державної адміністрації № 6228/06-06 від 06.01.2015 р.), у підготовці Програми соціально-економічного розвитку Чернівецької області на 2015 рік (довідка Департаменту економічного розвитку Чернівецької обласної державної адміністрації № 01/553 від 10.12.2014 р.); *органами місцевого самоврядування* при розробці програми соціально-економічного розвитку міста Ужгорода на 2015 р., оновленні пріоритетних напрямів Стратегії соціально-економічного розвитку Закарпатської області до 2020 року (довідка Закарпатської обласної ради № 1469/01-23 від 15.12.14 р.); *Асоціацією міст України* при розробці положень щодо реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади (довідка *Асоціації міст України* № 3-100/1 від 17.07.15 р.)

Особистий внесок здобувача. Наукові результати, викладені в дисертаційній роботі, отримано автором особисто. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в дисертації використано лише ті положення, ідеї та висновки, що є результатом особистих напрацювань здобувача.

Апробація результатів дисертації. Основні ідеї, положення та пропозиції дисертації було апробовано на міжнародних, всеукраїнських наукових та науково-практичних конференціях, круглих столах та семінарах: Науково-практичній конференції «Актуальні проблеми розвитку економіки та гуманітаристики України в умовах ризиків» (м. Рівне, 5 грудня 2013 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Перспективи економічного зростання: теоретичні та практичні аспекти» (м. Одеса, 19-20 грудня 2014 р.); Міжнародному науково-практичному круглому столі «Просторовий розвиток регіону: проблеми стратегічного планування та метрополізації» (м. Львів, 17 жовтня 2014 р.); XI Міжнародній

науково-практичній конференції «Дні науки – 2015» (м. Прага, 2015); круглому столі «Реформа адміністративно-територіального устрою: модель для Львівської області» (м. Львів, 19 травня 2015 р.) та ін.

Публікації. Науковий доробок за темою дисертаційної роботи складає 11 праць (у тому числі 7 одноосібних), з яких: 7 статей у вітчизняних фахових наукових виданнях (з них – три у виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз), 1 публікація у інших виданнях, 3 публікації у матеріалах конференцій. Загальний обсяг публікацій становить: 11,32 д.а., з яких 9,51 д.а. належить особисто автору.

Обсяг і структура роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг дисертації становить 233 сторінки друкованого тексту, з яких 201 сторінка основного тексту. Робота містить 10 аналітичних таблиць та 14 рисунків. Список використаних джерел включає 222 найменування на 27 сторінках. Додатки розміщені на 31 сторінці.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, завдання, предмет і об'єкт дослідження, сформульовано наукову новизну та практичне значення роботи, наведено відомості про впровадження результатів дослідження.

У **першому розділі** «Теоретико-методологічні основи дослідження процесів метрополізації» систематизовано теоретико-концептуальні засади дослідження процесів метрополізації в умовах сучасних викликів просторового розвитку; визначено основні сутнісні характеристики, види та критерії детермінації метрополійних функцій великого міста; узагальнено методичні підходи до оцінки метрополійних функцій регіональних центрів України.

Складність і багатоаспектність явища метрополізації пояснює широке коло теоретичних підходів і концептуальних конструкцій щодо визначення суті, передумов, чинників і наслідків цього процесу, починаючи з теорій локалізації і розміщення, концепцій: «розвитку інфраструктури», «агломерації», «центр-периферія», «осей розвитку», «дифузії інновацій», «полісів і центрів зростання», «регіонального росту», «кумулятивного зростання» до сучасних теорій «економічних кластерів» та концепцій «розвитку мережі глобальних і світових міст», «мережевого суспільства», та, власне, самої концепції «метрополізації», яка виникла під впливом процесів регіоналізації, глобалізації та інтернаціоналізації економік.

На основі функціонального та просторового підходів удосконалено концептуальні основи дослідження метрополізації, зокрема, узагальнено її домінуючі ознаки як багатогранного процесу:

- підвищення концентрації соціального, культурного, економічного (у т.ч. фінансового), інформаційного, інноваційно-креативного та управлінського потенціалу в деяких найбільших містах, що мають вигідне «вузлове» положення, яке визначається як відносинами сусідства, так і сформованою системою зв'язків;

- нарощування позицій та підвищення ролі найбільших міст та розвитку їх синергетичних функціональних впливів на прилеглу територію;

- набуття та виконання окремими містами та прилеглими до них територіями особливо важливих для суспільного розвитку функцій на світовому та макрорегіональному рівнях.

При цьому виокремлено основні чинники метрополізації (рис. 1), під впливом яких відбуваються процеси: формування високоурбанізованої просторової системи, якій властиві потужні доцентрові інтеграційні зв'язки з приміською зоною; концентрації та диференціації економічної діяльності в містах, в т.ч. розвитку нових видів економічної діяльності і сфери послуг вищого порядку; збільшення радіусу макрорегіонального та регіонального впливу великих міст. Поряд з територіальним поширенням генерованих метрополіями позитивних соціально-економічних ефектів існує загроза поглиблення територіальних соціально-економічних диспропорцій внаслідок їх просторової експансії.

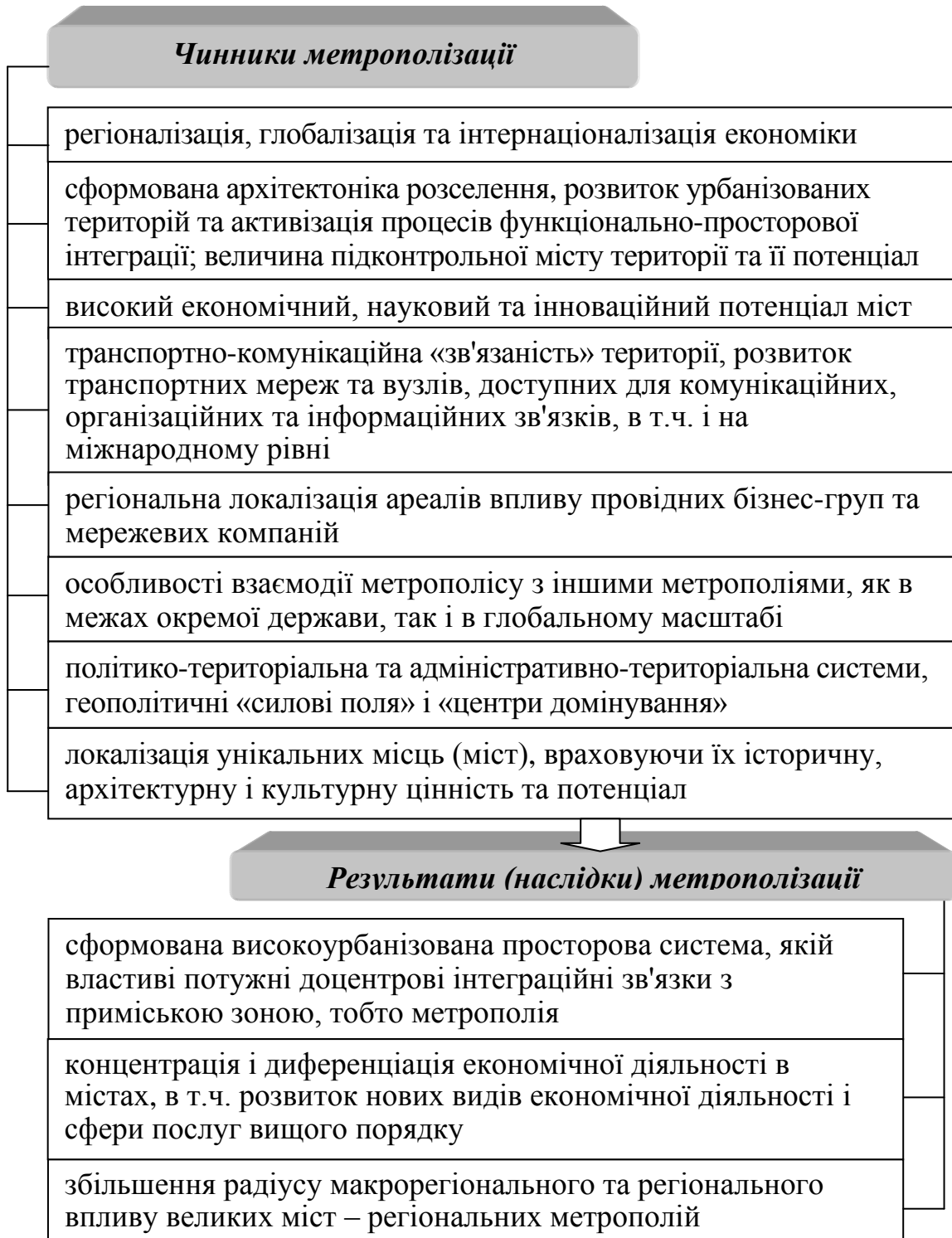

Рис. 1. Сукупність чинників та наслідків метрополізації*

*Джерело: розроблено автором

Результатом метрополізації є метрополія, а результатом розвитку метрополії виступає метрополійний простір. Причому місто, яке претендує на статус "метрополії" має бути могутнім полюсом диверсифікованої економічної активності, влади, багатства і споживання, акумулювання й перерозподілу фінансових, торговельних, людських та інформаційних потоків; виступати центром продукування політичних та економічних рішень, високої концентрації і тяжіння населення, інформації і послуг; організовувати і контролювати свій метрополійний простір; позиціонуватись як економічно конкурентоспроможне; володіти розвиненою інфраструктурою (в т.ч. бути міжнародним транспортним вузлом) та сучасною структурою господарства, що зорієнтована на інновації, науково-виробничу інтеграцію, сферу послуг, високотехнологічний індустріальний комплекс; виконувати метрополійні (центральні) функції вищого ієрархічного порядку — надрегіонального рівня за зоною поширення; відзначатися високою інтегрованістю в сучасні мережні взаємодії та інвестиційно-інноваційною абсорбційністю.

Метрополійні функції міст, зокрема їх концентрація та вагомість в межах певної території чи країни в цілому, є основними якісними характеристиками процесу метрополізації, які набуваються та, в подальшому, реалізуються окремими найбільшими містами, за наявності відповідних умов та необхідного потенціалу. Ступінь реалізації та масштаб просторового поширення метрополійних функцій як сукупний результат діяльності метрополійної системи, відображають її суспільно-просторову сутність у найважливіших сферах суспільної активності – в організаційно-управлінській, економічній, духовно-культурній, інформаційно-комунікаційній.

На основі системного підходу виокремлено основні критерії, що детермінують наявність (відсутність) метрополійної функції великого міста: інтенсифікація та концентрація суспільно-економічних взаємовідносин, в т.ч. зв'язків з іншими метрополіями; кількість і якість «споживання» міського простору в ареалах метрополізації (ресурсних, естетичних, креативних, інноваційних, рекреаційних та інших можливостей) в руслі постіндустріальної просторової трансформації; значимість (надання послуг вищого порядку) і дифузія рішень управлінського характеру; функціональний радіус (масштаб) впливу, тобто просторове поширення функцій регіональної метрополії; інтенсивність впливу функції на прилеглу територію. Ранг регіональної метрополії визначається: функціональним радіусом її впливу на різні територіальні суспільні системи та рівнем інтегрованості в сучасні мережні взаємодії, зокрема з іншими метрополіями. Чим більшу територію за своїм впливом охоплює та чи інша функція, тим більше проявляються в ній ознаки метрополійності.

Метрополійні функції сучасного великого міста генеруються наявністю: представництв транснаціональних фірм, фінансових і кредитних установ; зручних транспортно-логістичних зв'язків національного і міжнародного рівня; установ і закладів обслуговування вищого рівня; університетів, науково-дослідних інститутів і технологічних центрів; значних і відомих культурних установ (музеїв, театрів), культурних та мистецьких заходів національного і міжнародного рівня.

Удосконалено методичні підходи до інтегральної оцінки метрополійних функцій великих міст - регіональних центрів, які базуються на ідентифікації

ієрархічно-функціональної структури метрополійності міста, а саме – визначенні основних метрополійних функцій та об'єктів, які їх репрезентують, в розрізі п'яти функціональних зон (адміністративно-політична, економічна, інноваційно-креативна, комунікаційна, культурно-інформаційна) та можливого просторового діапазону їх впливу на оточуючу територію.

У другому розділі «Аналіз передумов, чинників та перспектив розвитку метрополійних функцій великого міста» здійснено оцінку рівня реалізації метрополійних функцій основних регіональних метрополій України; проведено аналіз просторової реалізації метрополійних функцій міста Львова в контексті впливу на соціально-економічний розвиток прилеглих територій та визначено передумови і чинники підвищення його метрополійного потенціалу.

Здійснена оцінка рівня реалізації метрополійних функцій основних регіональних метрополій України за 2005-2014 рр. (табл.1) підтвердила статус м. Києва як регіональної метрополії в європейській метрополійній мережі (інтегральний індекс в 4 рази перевищив показники інших 5-ти великих міст). Міськими осередками з метрополійним статусом регіональної метрополії в складі національної метрополійної мережі можна вважати міста Харків, Одесу, Дніпропетровськ, Донецьк та Львів, які хоч і поступаються столиці за рівнем реалізації практично всіх метрополійних функцій, проте за аналізований період поступово нарощують свій метрополійний потенціал. При цьому найбільший темп зростання спостерігався у м. Львові – 4,2 б.п. в рік.

Таблиця 1

Інтегральні індекси реалізації метрополійних функцій великих міст України в 2005-2014 рр.*

Роки	Місто-метрополія					
	Київ	Харків	Одеса	Донецьк	Дніпропетровськ	Львів
2005	100,0	25,0	27,0	21,0	24,0	17,0
2006	100,0	25,0	28,0	20,0	23,0	17,0
2007	100,0	27,0	28,0	22,0	26,0	17,0
2008	100,0	26,0	28,0	23,0	23,0	18,0
2009	99,0	26,0	28,0	22,0	22,0	20,0
2010	98,7	30,5	29,0	22,6	23,3	20,5
2011	99,0	32,0	31,5	26,0	23,8	23,3
2012	98,6	32,2	29,3	23,3	24,8	24,6
2013	97,5	32,5	29,0	26,0	26,0	24,4
2014	99,3	32,0	28,8	-	27,0	24,3

*Джерело: розраховано автором на основі запропонованої методики

На основі аналізу для 5-ти великих міст встановлена спеціалізація розвитку метрополійних функцій: м. Донецьк (до 2014 р.) – адміністративної (основною перевагою була присутність 18 штаб-квартир міжнародних компаній та ТНК) та господарської (в 2013 р. функціонувало 75 великих промислових підприємств); м. Дніпропетровськ – господарської та інвестиційної; м. Харків – освітньої, наукової та інноваційної (лідер в 2010 р. та 2012-2014 рр.); м. Одеса – політичної (21 дипломатичних представництв), логістичної (домінування в 2009-2013 рр.), культурної та туристичної; м. Львів – політичної (18 посольств та консульств), транспортної, культурної та туристичної.

При оцінці розвитку метрополійних функцій регіональних метрополій слід оцінювати географічний, геополітичний та економічний характер їх поширення. Зважаючи на те, що будь-яка територія є гетерогенною щодо проходження імпульсів розвитку, генерованих метрополійним центром (внаслідок ефекту «позитивного метрополійного поширення»), глибина проникнення їх по території буде різною, що проявляється у відповідних структурних змінах в економіці регіону.

На основі проведеної комплексної оцінки інтенсивності впливу метрополійного ядра суспільної і ділової активності на соціально-економічний розвиток районів Львівської області, враховуючи їх територіальну близькість, встановлено, що глибина проникнення імпульсів розвитку, генерованих метрополійним центром в просторовому аспекті, є різною і залежить, в першу чергу, від абсорбційної здатності їх економік до сприйняття технологічних, управлінських і соціальних інновацій, наявності відповідних умов і ресурсів розвитку.

Зокрема, проведений аналіз за 2008-2013 рр. вказав на існування тісного оберненого взаємозв'язку між віддаленістю від Львова та соціально-економічним розвитком районів, які перебувають у безпосередній близькості до ядра (до 50 км), що свідчить про позитивний вплив розташування поруч зі Львовом, тобто реалізацію ним своїх метрополійних функцій. Коефіцієнти кореляції між показниками відстані до Львова і показниками питомої ваги районів у загальнообласному значенні зайнятих працівників становлять від $-0,85$ до $-0,89$, роздрібного товарообороту підприємств – від $-0,81$ до $-0,84$, вантажообороту автомобільного транспорту – від $-0,71$ до $-0,83$; зваженими за коефіцієнтом Енгеля показниками інвестицій в основний капітал – від $-0,57$ до $-0,89$, інвестицій у житлове будівництво – від $-0,83$ до $-0,92$, сальдо міграції – від $-0,62$ до $-0,88$, прийняття в експлуатацію житла – від $-0,70$ до $-0,89$.

Встановлено, що інтенсивність впливу Львова на розвиток усіх районів області є доволі диференційованою, тому на середньо та найбільш віддалені райони ядро впливає з меншою силою. Відповідно знижується інвестиційна активність іноземних інвесторів по мірі віддалення від ядра. Проте в зоні інтенсивного впливу м. Львова за показником обсягів роздрібного товарообороту перебували всі адміністративні райони (коефіцієнти кореляції $>0,56$), що свідчить про їх конвергентний розвиток у сфері торговельних операцій, і пояснюється, зокрема, розвитком ринкової інфраструктури (великих гуртових ринків, у тому числі сільськогосподарської продукції, складів, баз тощо) та вищою платоспроможністю попиту в обласному центрі. Натомість міграційні процеси характеризуються високою інтенсивністю лише в метрополійному ареалі до 50 км.

Проведена економетрична оцінка передумов і чинників підвищення метрополійного потенціалу міста Львова як регіональної метрополії за період 2006-2013 рр. представлена 12 регресійними моделями (з аналізом впливу 40 чинників). Ці моделі показали, що підвищення потенціалу реалізації економічної метрополійної функції міста безпосередньо залежить від розвитку міжнародних та внутрішніх авіасполучень, стимулювання ділової та інноваційної активності, інвестування у житлове будівництво та інфраструктуру, підвищення купівельної спроможності населення, експортної інтеграції підприємств міста у міжнародні

ринки послуг (1-3)¹.

$$Y_1 = -6551,2 + 333,5x_1 + 3,44x_2 + 1434,3x_3 + 408,4x_4; R^2=0,999; p=0,000662 \quad (1)$$

$$Y_1 = -2797 + 5976x_5 + 28,5x_6 + 231,9x_7 + 448,7x_8; R^2=0,999, p= 0,002185 \quad (2)$$

$$Y_2 = -930,9 + 0,893x_9 + 0,648x_{10} - 26,51x_{11} + 3,054x_{12}; R^2=0,998, p= 0,005929 \quad (3)$$

Підвищення потенціалу реалізації адміністративно-політичної функції лежить у площині розвитку комунікаційної ($\beta_{13}=0,89$) та освітньої ($\beta_{15}=0,94$) функцій, ринкової інфраструктури ($\beta_{16}=0,37$), створення сприятливих організаційно-інституційних та економічних умов для прибуткової діяльності бізнесу ($\beta_{14}=1,38$), активізації зайнятості населення ($\beta_{17}=5,23$), формування платоспроможного попиту ($\beta_{18}=0,26$), локалізації провідних інституцій, центральних осередків ТНК та міжнародних організацій ($\beta_{19}=0,62$).

Розвиток освітньої метрополійної функції в першу чергу обумовлений активізацією інноваційної діяльності ($\beta_{21}=1,05$), розвитком транспортної інфраструктури ($\beta_{22}=0,23$). Підвищення потенціалу реалізації інноваційної метрополійної функції визначається: активізацією іноземного інвестування ($\beta_{23}=0,13$) та експорту послуг ($\beta_{24}=3,45$). Розвиток наукової метрополійної функції м. Львова визначається можливостями реалізації його освітньо-кваліфікаційного потенціалу та включеності у міжрегіональні науково-освітні мережі ($\beta_{26}=2,82$), активізацією прямих іноземних інвестицій ($\beta_{27}=19,51$) та виробництва інноваційних видів продукції ($\beta_{28}=2,59$), збільшенням числа ВНЗ міста в рейтингу кращих 100 ВНЗ України ($\beta_{29}=11,59$) та кількості інноваційно активних підприємств ($\beta_{30}=1,18$), а також розвитком транспортної інфраструктури та транспортно-логістичних зв'язків для забезпечення економічних взаємовідносин і комерціалізації наукових розробок ($\beta_{31}=1,59$).

Потенціал туристичної метрополійної функції м. Львова в першу чергу залежний від розвитку торговельної ($\beta_{32}=8,84$), соціальної ($\beta_{33}=5,42$) та транспортної ($\beta_{35}=6,06$) інфраструктури, збільшення обсягів реалізованих послуг ($\beta_{34}=0,2$) та товарообороту ресторанного господарства ($\beta_{36}=6,26$), а також обумовлений активізацією інвестиційної діяльності ($\beta_{37}=1,37$). А підвищення можливостей реалізації комунікаційної (транспортної і логістичної) метрополійної функції міста об'єктивно обумовлене розвитком його економічного потенціалу, а саме активізацією інноваційної діяльності підприємств ($\beta_{38}=14,22$), реалізації продукції промисловості ($\beta_{39}=0,58$), а також залучення іноземних інвестицій ($\beta_{40}=4,11$), адже економічна активність одночасно стимулює і потребує розвитку транспортно-логістичної інфраструктури.

Представлені регресійні моделі залежностей дозволяють визначити потенційні можливості та обґрунтувати механізми реалізації політики щодо підвищення метрополійного потенціалу великого міста.

¹ де Y_1 – обсяг ВРП на одну особу, грн.; Y_2 – обсяг прямих іноземних інвестицій, млн. дол. США.; x_1 – кількість міжнародних та внутрішніх авіасполучень, од.; x_2 – обсяг інвестицій в основний капітал в житлове будівництво, млн.грн.; x_3 – обсяг роздрібного товарообороту підприємств, млрд. грн.; x_4 – частка обсягу інноваційної продукції в загальному обсязі реалізованої промислової, %; x_5 – середньомісячна номінальна заробітна плата, тис. грн.; x_6 – обсяг експорту послуг, млн. дол. США.; x_7 – коефіцієнт міграційного приросту населення, на 1000 осіб; x_8 – обсяг реалізованої промислової продукції на одну особу, тис.грн.; x_9 – середньомісячна номінальна заробітна плата, грн.; x_{10} – обсяг реалізованої інноваційної продукції, млн. грн.; x_{11} – обсяг імпорту послуг, млн. дол. США.; x_{12} – кількість найманих працівників, тис. ос.

У третьому розділі «Стратегічні напрями активізації розвитку регіональних метрополій в Україні» проаналізовано зарубіжний досвід організаційно-інституційного забезпечення та стратегічного управління розвитком метрополій з позиції його застосування в Україні, визначено пріоритетні напрями та запропоновано інструменти підвищення метрополійного потенціалу великих міст України, а також обґрунтовано стратегічні пріоритети збалансованої політики просторового розвитку на основі використання потенціалу регіональних метрополій.

Аналіз організаційно-інституційного забезпечення розвитку європейських метрополій дозволив виокремити спільні концептуальні засади їх стратегічного планування. А саме: стратегічне планування засноване на партнерських відносинах між органами міського управління, суб'єктами господарювання та громадою відповідного метрополійного субрегіону; чітке визначення пріоритетів розвитку регіональних метрополій базується на їх спеціалізації; представники місцевої громади безпосередньо залучені до розробки стратегій розвитку метрополії; міжрегіональне, міжмуніципальне, міжметрополійне та транскордонне співробітництво використовується як дієвий інструмент соціально-економічної, культурної, науково-освітньої інтеграції, адже є чинником підвищення метрополійного потенціалу великих міст; вирішення екологічних питань у великих містах є пріоритетом стратегічних планів розвитку більшості європейських метрополій; використовуються автоматизовані системи моніторингу та контролю виконання стратегічного плану розвитку метрополій; інституціалізація статусу метрополії сприяє ефективному використанню ресурсів муніципального управління у реалізації пріоритетних напрямів розвитку та відкриває можливості залучення додаткових фінансових коштів за рахунок внесків муніципалітетів, що входять до її складу, трансфертів, залучення іноземних інвестицій в крупні муніципальні проекти, грантової підтримки (фондів) Європейського Союзу.

Формування в межах країни мережі регіональних метрополій, які мають високий функціональний статус і поширюють свій вплив за межі держави, насамперед, сприяє активізації регіонального розвитку країни загалом.

Збалансована політика просторового розвитку повинна спрямовувалась на максимальне використання потенціалу регіональних метрополій в контексті територіального поширення генерованих ними позитивних соціально-економічних ефектів. Тому роль регіональних метрополій як «економічних локомотивів» розвитку національної та регіональних економік визначається існуванням дієвих перерозподільних механізмів, що дозволяють у перспективі поширити позитивний економічний ефект на більш значні території держави.

В основі перерозподільних механізмів мають бути закладені принципи збалансування інтересів розвитку метрополій і периферійних територій. З одного боку, вирішення проблемних питань конфліктогенності міського середовища (збільшення кола шукачів роботи, посилення несправедливості у доступі до ресурсів, напруження соціальних сервісів та інфраструктури, погіршення екологічної ситуації тощо), а з іншого, впровадження обґрунтованих перерозподільних та організаційно-економічних механізмів активізації потенціалу периферійних територій є можливим завдяки розосередженню ділової активності від метрополійного центру до інших осередків конкурентоспроможності регіону.

Для цього при розробці схем планування територій необхідно передбачити формування на околицях міст-метрополісів промислових зон з винесенням частини підприємств і розміщенням нових індустріальних парків, ІТ-компаній, технополісів і логістичних центрів, а також доцільним є надання податкових преференцій і дотаційної підтримки тим підприємствам, переміщення бізнесу яких з метрополійного центру у потенційні точки зростання регіону (середні і малі міста, села) є можливим. Це сприятиме покращенню екологічної ситуації у великих містах та вирішенню проблеми зайнятості населення прилеглих територій. Своєю чергою, вивільнені території міст-метрополісів мають використовуватись переважно для будівництва нових об'єктів четвертинного сектору, бізнес-інфраструктури та підприємств V-VI технологічних укладів.

Реалізація моделі поліцентричного просторового розвитку можлива за умов економічної та соціальної міжрегіональної та внутрішньорегіональної інтеграції. Зокрема, економічна інтеграція вимагає:

1) створення інфраструктурних мереж (транспортних, інформаційних, фінансових) між містами з високим потенціалом економічного зростання та менш розвинутими (сільськими) територіями і невеликими містами з наданням їм більшої фінансової самостійності задля підвищення ділової активності та капіталізації потенціалу на рівні різних адміністративно-територіальних утворень;

2) впровадження моделі міжрегіональної взаємодії, що базується на принципах поєднання і взаємного посилення рівноцінних центрів зростання (наприклад, у Львівській області таких міст, як Дрогобич, Трускавець, Борислав, Червоноград, Сокаль) шляхом налагоджування міжрегіональних коопераційних зв'язків, реалізації спільних міжрегіональних проектів для міських агломерацій, що сприятиме нейтралізації явища депресивності прилеглих територій.

Соціальна інтеграція можлива за умов введення у всіх регіонах однакових стандартів якості життя (охорони здоров'я, освіти, водозабезпечення, екологічної безпеки тощо) для виключення міграційної мобільності через неприйнятні умови проживання; забезпечення рівного доступу населення до транспортних, телекомунікаційних, адміністративних, фінансових та інших послуг для формування просторової згуртованості.

Розвиток національної метрополійної мережі потребує ряду змін до законодавства України, а саме у частині: уникнення дублювання функцій держави і місцевого самоврядування, регламентації механізмів врегулювання соціально-економічних відносин ядра метрополії з її периферією, визначення умов міжрегіональної та міжмуніципальної співпраці, обґрунтування інструментів та важелів становлення консенсусу між містом, агломерацією та прилеглою територією. Обґрунтовано доцільність розробки та законодавчого закріплення механізму реалізації спірних питань у діяльності столичної метрополії, регіональних метрополій та прилеглих населених пунктів шляхом узгодження стратегічної та прогнозно-планової документації.

Визначено стратегічні пріоритети збалансованої політики просторового розвитку, які враховують пріоритетність підвищення та використання метрополійного потенціалу великих міст України. Насамперед необхідно провести комплексний аналіз економічного потенціалу усіх населених пунктів країни і

визначити поряд з регіональними метрополіями й інші потенційні осередки зростання в регіонах (районні центри, міста чи сільські поселення) та їх спеціалізацію. Для визначення основних бар'єрів та чинників розвитку метрополійних субрегіонів (зокрема, екологічні і соціальні конфлікти, демографічні, суспільні і економічні процеси) слід розробити та затвердити систему індикаторів проведення моніторингу економічних, соціальних, культурних та інших зв'язків між метрополійним центром і прилеглою територією, в т.ч. інтенсивності їх впливу на процеси регіонального розвитку.

Статус регіональних метрополій та метрополійних субрегіонів в Україні повинен бути інституційно затвердженим. Крім того, доцільно удосконалити інституційне забезпечення міжмуніципального співробітництва між регіональними та глобальними метрополіями, унормувати механізми співпраці між органами місцевого самоврядування, що входять до складу метрополійних субрегіонів; розробити та інституціалізувати механізми просторового планування в метрополійних субрегіонах, гармонізувати їх з механізмами просторового планування регіонів загалом для зниження соціальних і економічних диспропорцій територіального розвитку, забезпечення внутрірегіональної інтегрованості простору.

Запропоновано розробити та прийняти на законодавчому рівні концепцію просторового розвитку країни та державну метрополійну політику, включаючи комплекс важелів, інструментів і стимулів щодо розвитку національної метрополійної мережі, а також механізми її координації з економічною, містобудівельною та інфраструктурною політиками. Для цього слід забезпечити координацію діяльності регіональних органів управління різних рівнів (в т.ч. співробітництва з територіальними громадами), активізацію державно-приватного та соціального партнерства, залучення коштів грантових програм для ревіталізації міського простору та зниження його конфліктогенності в інституціалізованих адміністративно-територіальних межах метрополійних субрегіонів.

ВИСНОВКИ

У дисертації поглиблено теоретико-методичні засади розвитку метрополійних функцій великих міст та розроблено практичні рекомендації щодо удосконалення регіональної політики просторового розвитку на основі підвищення та реалізації метрополійного потенціалу регіональних метрополій. Результати дослідження дають змогу зробити такі висновки:

1. В умовах сучасних викликів просторового розвитку ефективність процесів метрополізації, які пов'язані з посиленням функціональної ролі великих міст на світовому та макрорегіональному рівнях, визначає не лише розвиток прилеглих територій, інтенсивність продукування та ретрансляції управлінських і технологічних інновацій, а й входження регіонів до світового соціально-економічного простору, підвищення їх конкурентоспроможності та країни загалом. Систематизація теоретико-концептуальних підходів дослідження метрополізації дозволила визначити основні чинники цього процесу, а саме такі як: регіоналізація і глобалізація економіки; сформована архітектоніка розселення, розвиток урбанізованих територій та активізація процесів функціонально-просторової інтеграції; високий економічний, науковий та інноваційний потенціал міст; транспортно-комунікаційна «зв'язаність» території, розвиток транспортних мереж та вузлів, доступних для комунікаційних,

організаційних та інформаційних зв'язків, в т.ч. і на міжнародному рівні; регіональна локалізація ареалів впливу провідних бізнес-груп та мережевих компаній; політико-територіальна та адміністративно-територіальна системи, геополітичні «силові поля» і «центри домінування»; локалізація унікальних місць (міст), враховуючи їх історичну, архітектурну і культурну цінність та потенціал.

2. В роботі удосконалено концептуальні основи дослідження метрополізації як багатогранного процесу: підвищення концентрації соціального, культурного, економічного, інформаційного, інноваційно-креативного та управлінського потенціалу в деяких найбільших містах, що мають вигідне «вузлове» положення; нарощування позицій та домінування в територіальній організації суспільства найбільших міст та розвитку їх функціональних впливів на прилеглу територію; набуття та виконання окремими містами та прилеглими до них територіями особливо важливих для суспільного розвитку функцій на світовому та макрорегіональному рівнях. Головні критерії, що визначають наявність метрополійних функцій великих міст: концентрація суспільно-економічних взаємовідносин, в т.ч. з іншими метрополіями; значимість і дифузія рішень управлінського характеру через надання послуг вищого порядку; функціональний радіус та інтенсивність впливу функції на прилеглу територію. Розвинено понятійно-термінологічний апарат дослідження регіональної економіки, зокрема поглиблено трактування дефініцій «регіональна метрополія» та «метрополійний потенціал міста».

3. Удосконалено методичні підходи до інтегральної оцінки метрополійних функцій великих міст - регіональних центрів, які базуються на ідентифікації ієрархічно-функціональної структури метрополійності міста, а саме – визначенні основних метрополійних функцій та об'єктів, які їх репрезентують, в розрізі п'яти функціональних зон (адміністративно-політична, економічна, інноваційно-креативна, комунікаційна, культурно-інформаційна) та можливого просторового діапазону їх впливу на оточуючу територію. Відповідно до цих підходів проведена оцінка рівня реалізації метрополійних функцій великих міст України, яка підтвердила статус м. Києва як метрополії в європейській метрополійній мережі; дозволила визначити спеціалізацію розвитку метрополійних функцій основних регіональних метрополій (м. Харків – освітня, наукова та інноваційна, м. Одеса – політична, логістична, культурна та туристична; м. Донецьк (до 2014 р.) – адміністративна та господарська; м. Дніпропетровськ – господарська та інвестиційна; м. Львів – політична, транспортна, культурна та туристична) в складі національної метрополійної мережі.

4. Встановлено, що вплив метрополійного центру (м. Львова) на соціально-економічний розвиток адміністративних районів Львівської області має відцентрово-зональний характер, адже інтенсивність цього впливу знижується із зростанням віддаленості районних центрів від ядра регіональної метрополії. Рівень соціально-економічного розвитку прилеглих територій є похідним, з одного боку, від потужності генерованих ядром імпульсів розвитку, а з іншого, визначається наявним локальним економічним потенціалом і здатністю до абсорбації впливів метрополійного центру та інших районних осередків концентрації ділової активності (наприклад, мм. Стрий, Дрогобич і Червоноград). Зростання потужності метрополійного ядра та прилеглих територій забезпечить в перспективі вирішення проблеми депресивності окремих територій регіону.

5. Економетрична оцінка впливу соціально-економічних чинників на розвиток та підвищення ефективності реалізації метрополійних функцій міста Львова на основі кореляційно-регресійного моделювання дозволила виявити взаємозалежності між розвитком окремих метрополійних функцій (економічної, адміністративно-політичної, інноваційно-креативної, комунікаційної, культурно-інформаційної) та чинниками, які впливають на підвищення потенціалу їх реалізації, що дозволило обґрунтувати комплекс заходів та інструментів щодо активізації розвитку окремих метрополійних функцій та нарощення метрополійного статусу міста загалом, визначити стратегічні пріоритети збалансованої політики просторового розвитку.

6. Обґрунтовано, що збалансована політика просторового розвитку повинна базуватись на максимальному використанні потенціалу регіональних метрополій, а саме можливостей територіального поширення генерованих ними позитивних соціально-економічних ефектів. Просторове планування та формування моделі поліцентричного просторового розвитку регіону, ефективні перерозподільні та організаційно-економічні механізми комплексного підвищення економічного потенціалу як міст-метрополісів, так й інших осередків економічної активності (наприклад, міст нижчого рангу) дозволять збалансувати їх пріоритети, що сприятиме усуненню асиметрії у соціально-економічному розвитку, а отже і депресивності окремих територій. Тому в Україні необхідними є чітке визначення моделі розвитку метрополій, розробка метрополійної політики (її узгодження з регіональною); обґрунтування інструментів посилення позитивного впливу метрополізаційних процесів на просторовий розвиток, механізмів економічної та соціальної (міжрегіональної та внутрірегіональної) інтеграції; розробка системи управління метрополійними субрегіонами; узгодження регулювання розвитку міст-метрополій та реалізації просторової політики в умовах реформування адміністративно-територіального устрою та в контексті євроінтеграційних викликів.

7. Запропоновано комплекс сучасних інструментів нарощення метрополійного потенціалу великих міст України для зміцнення їх позицій в національній та європейській регіональній мережах, які дозволять залучити нові можливості від співпраці з мешканцями міста для реалізації суспільно корисних проектів на основі спільного фінансування та громадського контролю за діяльністю органів влади з метою унеможливлення прийняття управлінських рішень деструктивного характеру (незаконне будівництво, знищення паркової зони, розвиток транспортної інфраструктури всупереч рішенням громади тощо).

8. Встановлено, що перспективи нарощення метрополійного потенціалу великих міст як центрів креативної, інноваційної та конкурентної економічної діяльності пов'язані з розширенням внутрішньорегіональних, міжрегіональних і міжнародних зв'язків, активізацією міжмуніципального співробітництва, просторовою оптимізацією економічних кластерів, формуванням інституційного середовища для стимулювання ендогенних чинників розвитку, тобто ефективного використання внутрішнього потенціалу зростання. Обґрунтовано необхідність реалізації системи заходів та стимулів щодо формування сприятливого середовища для інноваційної діяльності, підвищення інвестиційної та резиденційної привабливості і конкурентоспроможності регіональних метрополій в національній, європейській та глобальній метрополійних мережах.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях:

1. Синютка О.М. Методичні підходи до оцінки метрополійних функцій регіональних метрополій / О.М. Синютка // Економічні інновації. Актуальні проблеми сталого розвитку України та її регіонів : зб. наук. пр. / НАН України. Ін-т проблем ринку та економіко-екологічних досліджень; редкол.: Б.В. Буркинський (відп. ред.). – Одеса, 2014. – Вип. 57. – 2013. – С.368-375 (0,72 д.а.).

2. Синютка О.М. Вплив регіональної метрополії на структуру простору: центр-периферійний вимір / М.І. Мельник, І.В. Лещух, О.М. Синютка // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Метрополійні функції обласних центрів Західного регіону: зб. наук. пр. / НАН України. Ін-т регіональних досліджень; редкол.: В.С. Кравців (відп. ред.). – Львів, 2013. – Вип. 2 (100). – 2013. – С.46-61 (0,81 д.а.). *Особистий внесок здобувача:* запропоновано інструментарій та проведено комплексне дослідження інтенсивності впливу метрополійного центру на соціально-економічний розвиток окремих районів регіону, враховуючи критерій їх територіальної близькості.

3. Синютка О.М. Організаційно-інституційне забезпечення процесу управління розвитком метрополій: досвід Франції та уроки для України / О.М. Синютка, І.В. Лещух // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України: [зб. наук. пр.] / ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долишнього НАН України»; редкол.: В.С. Кравців (відп. ред.). – Львів, 2015. – Вип. 1 (111). – С. 10-15 (0,81 д.а.). *Особистий внесок здобувача:* проаналізовано інституційне забезпечення та систематизовано концептуальні підходи до стратегічного планування розвитку метрополій у Франції.

4. Синютка О.М. Метрополійні функції основних регіональних центрів України: оцінка рівня реалізації / О.М. Синютка // Стратегічні пріоритети. – 2015. – №1 (34). – С.90-94 (0,65 д.а.).

Статті у виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз:

5. Синютка О.М. Концептуальні підходи до оцінки розвитку метрополійних функцій регіональних центрів / О.М. Синютка // Регіональна економіка. – 2014. – №2. – С.38-47 (0,68 д.а.).

6. Синютка О.М. Основні детермінанти метрополійного статусу великих міст України: функціональний аспект / О.М. Синютка // Регіональна економіка. – 2015. – №1. – С.27-36 (0,71 д.а.).

7. Синютка О.М. Організаційно-інституційне забезпечення стратегічного планування розвитку метрополії: іноземний досвід та уроки для України / М.І. Мельник, О.М. Синютка, І.В. Лещух // Регіональна економіка. – 2015. – №2. – С.163-174 (0,81 д.а.). *Особистий внесок здобувача:* проаналізовано організаційно-інституційне забезпечення розвитку метрополій Італії, Великобританії, Польщі, Німеччини, Франції та Швеції.

Статті у інших виданнях:

8. Метрополізаційні процеси в регіоні: концептуальні підходи та прикладні аспекти просторового аналізу: [науково-аналітична доповідь] / НАН України. Інститут регіональних досліджень; [Мельник М. І., Синютка О.М., Шевчук Я.В.,

Щеглюк С. Д. та ін.] ; за наук. ред. д.е.н. Мельник М.І. – Львів, 2014. – 65 с. (5,62 д.а.). *Особистий внесок здобувача*: узагальнено концептуальні підходи дослідження метрополізаційних процесів, визначено їх роль в організації економічного простору, проаналізовано просторові аспекти реалізації метрополійних функцій на основі дослідження центрально-периферійної взаємодії у Львівській області (1,6 д.а.).

Тези доповідей та матеріали науково-практичних конференцій:

9. Синютка О.М. Концептуальні підходи дослідження процесів метрополізації в умовах просторової трансформації економіки / О.М. Синютка // Актуальні проблеми розвитку економіки та гуманітаристики України в умовах ризиків: збірник матеріалів студ.-викл. наук-практ. конф. (5 грудня 2013 р.) / [ред. кол.: О.І. Кузьмак та ін.]. – Рівне, 2013. - С. 81-83 (0,16 д.а.).

10. Синютка О.М. Просторові аспекти аналізу розвитку метрополійних функцій регіональних центрів / О.М. Синютка // Перспективи економічного зростання: теоретичні та практичні аспекти: збірник тез наукових робіт учасників Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 19-20 грудня 2014 р.) / ГО «Центр економічних досліджень та розвитку». – У 2-х частинах. – О. : ЦЕДР, 2014. – Ч.2. – С.45-46 (0,18 д.а.).

11. Синютка О.М. Організаційно-інституційне забезпечення стратегічного планування розвитку метрополії Великий Лондон / О.М. Синютка // Materiály XI mezinárodní vědecko - praktická konference «Dny vědy – 2015». – Díl 5. Ekonomické vědy. Administrativa : Praha. Publishing House «Education and Science» s.r.o – С.26-28 (0,17 д.а.).

АНОТАЦІЯ

Синютка О.М. Розвиток метрополійних функцій великого міста. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка. – ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України», Львів, 2015.

Дисертація присвячена поглибленню теоретико-методичних засад активізації розвитку метрополійних функцій великих міст та розробці практичних рекомендацій щодо політики підвищення їх метрополійного потенціалу. З цією метою систематизовано домінуючі ознаки метрополізації та основні критеріїв, що детермінують наявність метрополійних функцій великих міст. Розвинено понятійно-термінологічний апарат дослідження регіональної економіки, зокрема, поглиблено трактування дефініцій «регіональна метрополія» та «метрополійний потенціал міста». Розроблено методичні підходи до інтегральної оцінки метрополійних функцій великих міст, відповідно до яких проведено дослідження на прикладі регіональних метрополій України. Запропонований інструментарій оцінювання інтенсивності впливу метрополійного центру на соціально-економічний розвиток адміністративних районів регіону, враховуючи критерій їх територіальної близькості. Проведено кореляційно-регресійне моделювання взаємозалежностей між розвитком окремих метрополійних функцій великого міста та чинниками, які впливають на підвищення потенціалу їх реалізації. Вивчено зарубіжний досвід організаційно-інституційного забезпечення та стратегічного управління розвитком метрополій. Розроблено пріоритетні напрями та інструменти

підвищення метрополійного потенціалу великих міст України; обґрунтовано стратегічні пріоритети та заходи політики просторового розвитку на основі використання потенціалу регіональних метрополій.

Ключові слова: метрополізація, метрополійні функції, місто-метрополія, регіональна метрополія, метрополійний простір, метрополійний субрегіон, регіональна політика просторового розвитку.

АННОТАЦІЯ

Синютка О.М. Развитие метрополитных функций большого города. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.05 – Развитие производительных сил и региональная экономика. – ГУ «Институт региональных исследований имени М.И. Долишнего НАН Украины», Львов, 2015.

Диссертация посвящена углублению теоретико-методических основ активизации развития метрополитных функций крупных городов и разработке практических рекомендаций относительно политики повышения их метрополитного потенциала. С этой целью систематизированы доминантные характеристики метрополитизации и основные критерии, детерминирующих наличие метрополитных функций больших городов. Развито понятийно-терминологический аппарат исследования региональной экономики, в частности, углублены трактовки дефиниций «региональная метрополития» и «метрополитный потенциал города». Разработаны методические подходы к интегральной оценке метрополитных функций крупных городов, по которым проведено исследование на примере региональных метрополит Украины. Предложен инструментарий оценки интенсивности воздействия метрополитного центра на социально-экономическое развитие административных районов региона, учитывая критерий их территориальной близости. Проведено корреляционно-регрессионное моделирование взаимозависимостей между развитием отдельных метрополитных функций большого города и факторами, которые влияют на повышение потенциала их реализации. Изучено зарубежный опыт организационно-институционального обеспечения и стратегического управления развитием метрополит. Разработаны приоритетные направления и инструменты повышения метрополитного потенциала крупных городов Украины; обоснованы стратегические приоритеты и меры политики пространственного развития на основе использования потенциала региональных метрополит.

Ключевые слова: метрополитизации, метрополитные функции, город-метрополития, региональная метрополития, метрополитное пространство, метрополитный субрегіон, региональная политика пространственного развития.

SUMMARY

Synyutka O.M. Development of metropolitan functions of a large city. – Manuscript.

The thesis for the degree of candidate of economic sciences in speciality 08.00.05 – development of productive forces and regional economy. – SI «Institute of Regional Research named after M.I. Dolishniy of the NAS of Ukraine», Lviv, 2015.

Dissertation is devoted to deepening of theoretical and methodical grounds for development of metropolitan functions of large cities and substantiation of practical

recommendations for improvement of regional policy for spatial development based on increase and fulfillment of metropolitan potential of regional metropolises. In order to conduct this, the conceptual basics for research of metropolisation were improved in the parts of: systematization of dominant features of this process; main criteria determining the presence (or an absence) of metropolitan function of a large city; main factors for increase of their metropolitan potential. Conceptual and terminological apparatus for research of regional economy was expanded, in particular the meanings of the definitions “regional metropolis” and “metropolitan potential of a city” have been deepened.

Methodical approaches toward integral assessment of metropolitan functions of large cities were developed, which, unlike the existing ones, are based on identification of hierarchical-functional structure of metropolity of a city, namely on the definition of main metropolitan functions and objects which represent them, all in the context of: five functional areas (administrative-political, economic, innovational-creative, communicational, cultural-informational), necessary concentration threshold; possible spatial spectrum of their influence. According to these approaches an evaluation of the level of realization of metropolitan functions of large cities in Ukraine was conducted, which confirmed the status of the city of Kyiv as a regional metropolis in the European metropolitan network, helped to define the specialization in development of metropolitan functions of main regional metropolises (city of Kharkiv – educational, scientific and innovational; city of Odesa – political, logistical, cultural and tourist; city of Donetsk (until year 2014) – administrative and economic; city of Dnipropetrovsk – economic and investment; city of Lviv – political, transport, cultural and tourist) as part of the national metropolitan network.

A set of instruments for the research of intensity of the influence of metropolitan center upon socio-economic development of administrative districts of a region are offered, which take into account the criteria of their territorial closeness. This allowed determining the “from center to the zones” nature of the depth of penetration of development impulses, generated by the metropolitan center, in the spatial aspect.

Correlation and regression modeling were performed defining interdependencies between the development of particular metropolitan functions of the city of Lviv (economic, administrative-political, innovational-creative, communicational, cultural-informational) and factors, which influence the effectiveness and increase of their realization potential.

Foreign experience of organizational and institutional support, as well as strategic management of metropolises’ development were analyzed, which allowed to outline the common conceptual principles of their strategic planning from the standpoint of possible implementation in Ukraine.

Methodical basics for regional policy of spatial development were improved in part of: development of priority directions and instruments for the increase of metropolitan potential of large cities of Ukraine; substantiation of strategic priorities and measures for balanced policy of spatial development based on the utilization of the potential of regional metropolises.

Keywords: metropolisation, metropolitan functions, city-metropolis, regional metropolis, metropolitan area, metropolitan subregion, regional policy of spatial development.

Підписано до друку 10.09.2015 р.
Формат 60х90/16. Папір офсетний.
Друк офсетний. Умовн. друк. арк. 0,9.
Тираж 100 примірників

Роздруковано в ТзОВ «ВТС»
м. Львів, вул. Родини Крушельницьких, 14